

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zdravotně sociální fakulta

**Integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením do základních škol
v chomutovském regionu**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Jiří Jankovský, Ph.D.

2011

Autor:

Michaela Kolínková

ABSTRAKT

Téma bakalářská práce se týká integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením do základních škol v chomutovském regionu. V teoretické části své práce se zabývám terminologií integrace a vymezením pojmu tělesné postižení, popisuji vývoj školské integrace v České republice a zaměřuji se zejména na podporu integrace z hlediska legislativy a ekonomického zajištění. Zabývám se také rolí speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden v procesu integrace

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jak jsou podmínky integrace naplněny z pohledu ředitelů škol, učitelů, asistentů pedagogů a v neposlední řadě i samotných rodičů. Pro naplnění hlavního cíle jsem si stanovila tři dílčí cíle. Za prvé zjistit finanční podmínky integrace, za druhé zjistit, jaká je informovanost pedagogů a za třetí, jaká je činnost speciálně pedagogických center, popřípadě pedagogicko-psychologických poraden v této oblasti jejich odborné práce.

Ke svému výzkumu jsem použila dotazníkové šetření, při kterém jsem se snažila zjistit názory, postoje a zkušenosti pedagogů i rodičů integrovaných žáků. Pro šetření na poradenských školských zařízeních jsem použila techniku polořízeného rozhovoru.

Mým provedeným šetřením se mi podařilo zjistit, že oslovení respondenti vyjádřili ve většině případů kladný postoj k integraci. Ředitelé škol jako hlavní problém vidí nedostatečné finanční zabezpečení integrace. Učitelé se potýkají zejména s dílčími problémy přímo v době výuky. Přístup všech asistentů pedagogů k integraci je pozitivní, avšak není jasně vymezena jejich náplň práce. Z pohledu rodičů jsou podmínky pro integraci dobré a vidí v ní jednoznačný přínos pro své děti.

Integrace je v České republice legislativně podporována, ale v běžném životě škol naráží na finanční a praktické potíže. Vzhledem k tomu, že v Chomutovském okrese je pouze speciálně pedagogické centrum zaměřené na vady sluchu, domnívám se, že by velmi pomohlo zřízení poradenského školského zařízení zaměřující se na všechny typy postižení.

ABSTRACT

The topic of the Bachelor Thesis relates to the integration and education of children with a bodily handicap in basic schools in the Chomutov Region. In the theoretical part of my thesis I deal with the terminology of the integration and definition of the term of bodily handicap, and I describe the development of the school integration in the Czech Republic, while I focus particularly to the support of the integration in terms of the legislative and economic funding. I aim at the role of special-pedagogical centres and pedagogical-psychological consultancy offices in the process of integration.

The main goal of my thesis was to identify how the conditions of integration are fulfilled from the point of view of the Headmasters of schools, teachers, assistants, pedagogues, and, but not limited to, the parents themselves. For the satisfaction of the main goal, I set up three partial goals. At first, to identify the financial conditions of the integration, at second, to find out the extent of the awareness of the pedagogues, and at first, what the activity of special- pedagogical centres is, and/or of the pedagogical-psychological consultancy offices in this area of their professional work.

For my research, I used a questionnaire survey at which I attempted to find out the opinions, attitudes and experience of the pedagogues as well of the parents of the integrated pupils. For the survey at the consultancy school facilities I employed the methods of a semi-controlled interview.

Through my survey performed, I managed to find out that the addressed respondents showed, in the majority of the cases, a positive approach to integration. The Headmasters of schools see, as the core one, the problem of insufficient financial funds for the integration. The teachers particularly encounter partial problems directly at the time of teaching. The approach of all assistants of pedagogues to integration is positive, however their workload is not clearly defined. From the parents' point view, the conditions for the integration are good, and they see in it an unambiguous benefit for their children.

Integration in the Czech Republic is legislatively supported, but in the normal life of schools it however has been facing both the financial and practical difficulties. Because

in the Chomutov District, there is only a special-pedagogical centre aimed at defects of hearing, I believe that a facility focused on all types of handicap would be vastly beneficial.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Zdravotně sociální fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 6. května 2011

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce doc. PhDr. Jiřímu Jankovskému, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení při zpracování mé práce. Dále bych chtěla poděkovat ředitelům základních škol za jejich ochotu a vstřícnost, s jakou mi umožnili provést šetření na jejich školách.

OBSAH

ÚVOD

1	SOUČASNÝ STAV	11
1.1	Základní pojmy	11
1.1.1	Integrace.....	11
1.1.2	Inkluzivní vzdělávání.....	12
1.1.3	Tělesné postižení.....	13
1.1.3.1	Obrna	13
1.1.3.2	Dětská mozková obrna.....	14
1.1.3.3	Neuromuskulární a svalová onemocnění	15
1.2	Vývoj školské integrace v České republice	17
1.3	Modely integrace	20
1.4	Podmínky integrace	21
1.4.1	Legislativní podmínky	21
1.4.2	Ekonomické podmínky	22
1.5	Podpora integrace	23
1.5.1	Individuální vzdělávací plán	23
1.5.2	Asistent pedagoga	24
1.5.3	Osobní asistent.....	25
1.5.4	Speciálně pedagogické centrum.....	25
1.5.5	Pedagogicko-psychologické poradenské služby.....	26
1.6	Přínosy integrace	28
1.7	Speciálně pedagogické pojetí integrace	29
1.8	Integrace „škola pro všechny“	30
2	CÍL PRÁCE	31
3	METODIKA	32
3.1	Použité metody a techniky sběru dat	32
3.2	Charakteristika zkoumaného souboru	32

4	VÝSLEDKY	34
4.1	Vyhodnocení dotazníků na vybraných základních školách	34
4.1.1	Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro ředitele škol.....	34
4.1.2	Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro učitele integrovaných žáků	36
4.1.3	Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro asistenty pedagogů.....	40
4.1.4	Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro spolužáky	42
4.1.5	Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro rodiče integrovaného žáka	44
4.2	Vyhodnocení šetření na poradenských školských zařízeních	47
5	DISKUZE	48
6	ZÁVĚR	53
7	POUŽITÉ ZDROJE	55
8	KLÍČOVÁ SLOVA.....	58
9	PŘÍLOHY	59

ÚVOD

Právo na vzdělání je základním právem v každé demokratické společnosti. Integrace do společnosti patří k základním podmínkám rozvoje osobnosti. Cílem by tedy mělo být zařazení co nejvíce dětí s postižením mezi jejich zdravé vrstevníky. Škola současně s rodinou má na rozvoj osobnosti dítěte nejvýznamnější vliv.

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením do základních škol v chomutovském regionu, odkud pocházím. Téma integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením do základních škol jsem si vybrala z důvodu aktuálnosti tématu a zejména proto, že se zajímám o obor speciální pedagogiky, kterému bych se chtěla věnovat i v následujícím studiu.

Po roce 1990 je téma integrace zdravotně postižených žáků do běžných základních škol často diskutovaným problémem, ale na druhé straně stále problémem složitým. V teoretické části své práce se zabývám terminologií integrace a vymezením pojmu tělesné postižení. Dále popisuji vývoj školské integrace v České republice. Zaměřuji se zejména na podporu integrace z hlediska legislativy a ekonomického zajištění. Zabývám se také rolí speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden v procesu integrace.

Společné vzdělávání zdravých žáků a žáků s postižením klade nové nároky na učitele i ředitele základních škol. Úspěšná integrace je ovlivněna řadou faktorů. K tomu, aby mohl být žák se zdravotním postižením integrován do běžné základní školy, je zapotřebí vytvořit vhodné podmínky. Hlavním cílem mé práce je zjistit, jak jsou tyto podmínky naplněny z pohledu ředitelů škol, učitelů, asistentů pedagogů a v neposlední řadě i samotných rodičů. Pro naplnění hlavního cíle jsem si stanovila tři dílčí cíle. Za první zjistit finanční podmínky integrace, za druhé zjistit, jaká je informovanost pedagogů a za třetí jaká je činnost speciálně pedagogických center, popřípadě pedagogicko-psychologických poraden v této oblasti jejich odborné práce. Smyslem mé práce je komplexně zmapovat názory všech zúčastněných stran na integraci jako takovou, vyhodnotit její přínosy, ale i nedostatky, případně navrhnout možná zlepšení.

Práce může posloužit studentům, kteří se věnují této problematice v rámci studia, dále odborným pracovníkům zajišťujícím integraci žáků a v neposlední řadě i samotným rodičům dětí s postižením.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Základní pojmy

1.1.1 *Integrace*

Nejvýstižnější definici integrace lze převzít od švýcarského odborníka v oblasti integrativní speciální pedagogiky Bürliho, který konstatuje, že integrace je snaha poskytnout v různých formách vzdělání a výchovu jedinci se specifickými vzdělávacími potřebami v co možná nejméně omezujícím prostředí. Školní integrace znamená, že se dětem s postižením poskytuje výchova a vzdělání podle jejich specifických potřeb. Žáci s postižením by se měli vzdělávat v nejvyšší možné míře se svými vrstevníky. Integrace je oboustranný proces. Do tohoto procesu zařazujeme asimilaci, akomodaci a adaptaci. Asimilace znamená, že se jedinec s postižením vypořádá se způsoby chování většiny. Koncept asimilace se omezuje především na lehčí typy postižení. V případě akomodace se přizpůsobuje především většina. Akomodace vede k formám částečné integrace. Při adaptaci se jedná o oboustranné přizpůsobování. Cílem je přiblížit většinu jedinci s postižením a naopak (27). Školní integrace vyžaduje změnu ve škole, ale i mimo instituci. (12)

Integraci můžeme také chápat jako složku všeobecné výchovy a vzdělávání. Děti, které vyžadují speciální péče, by měly mít v rámci běžné výchovy a vzdělávání stejné příležitosti, jako mají děti zdravé. Speciální výchova a vzdělávání je vlastně jen určitou formou individuálního přístupu, který patří mezi základní principy všeobecné pedagogiky (6).

1.1.2 Inkluzivní vzdělávání

Inkluze je často vnímána jako synonymum pojmu integrace, někteří ji však chápou spíše jako vyšší stupeň integrace. Inkluze je principem stejné úrovně vzdělávání všech žáků dohromady a to ve vhodných věkových skupinách. Inkluze se dá chápat jako stav, kdy se člověk s postižením rodí do společnosti, která akceptuje jeho odlišnost (1).

Inkluze se prosadila jako nový koncept vedoucí k integraci. Inkluze se chápe jako integrace všech žáků s postižením do běžných škol. V současné době se používají oba pojmy inkluze a integrace spíše synonymně (28).

Inkluzivní vzdělávání je založeno na přesvědčení, že všechny děti mají právo na rovný přístup ke vzdělání. Děti se zdravotním postižením jsou součástí přirozeného světa, a proto patří v co nejširší míře do běžné školy. Tyto děti by měly mít takové příležitosti ke vzdělání, jaké by měly automaticky, kdyby jejich postižení neexistovalo. Inkluzivní vzdělávání učí děti toleranci a přijetí individuálních rozdílů. Vzdělávací přístupy, které jsou dětem se zdravotním postižením nabízeny ve speciálních školách, mohou při dostatečné podpoře nabízet i běžné školy (14).

Inkluzivní vzdělávání je závislé na konkrétní činnosti učitele ve třídě. Tato činnost je ovlivněna jeho vzděláním, zkušenostmi, očekáváním a přístupy. Je to učitel, který zavádí inkluzivní výuku do denní praxe, proto je faktorem rozhodujícím (28). Učitelé by měli být ochotni vyhovět všem potřebám dítěte. Inkluzivní vzdělávání se zaměřuje na žáka jako na jednotlivce. (3)

Tabulka č. 1: Přehledně můžeme vztah mezi integrací a inkluzí vymežit následovně.

	Integrace	Inkluze
Zaměření	na potřeby jedince s postižením	na potřeby všech vzdělávaných
Expertíza	Specialistů	běžných učitelů
Prospěch	pro integrovaného žáka	pro všechny žáky
Prostředí	dílčí změna	celková změna školy
Přístup	speciální programy pro žáka s postižením	celková strategie učitele
Hodnocení	studenta expertem	učitelem, zaměření na vzdělávání

Zdroj: Kocurová, M. a kol. Speciální pedagogika pro pomáhající profese

1.1.3 Tělesné postižení

Zdravotní postižení je „něco“, co dítě má nebo prožívá, ne to, čím dítě je (14). Tělesným neboli somatickým postižením rozumíme takové postižení, které se projevuje dočasnými nebo trvalými problémy v motorických dispozicích člověka. Jedná se především o poruchy nervového systému a poruchy muskuloskeletálního aparátu. Vše se může negativně projevit na vývoji osobnosti dítěte s postižením. Mohou nastat problémy v psychických a sociálních oblastech. Mezi příčiny tělesných postižení patří nejrůznější endogenní (vnitřní) a exogenní (vnější) faktory (9).

1.1.3.1 Obrna

Do skupiny poruch nervového systému zařazujeme především obrnu. Obrna je ztráta schopnosti uskutečnit volní pohyb. Dělí se na obrnu částečnou, která se nazývá paréza a na obrnu úplnou, což je plegie. Obrna může být centrální (spastická), pokud je postižena CNS (mozek a mícha), periferní (chabá), jsou-li postiženy periferní nervy,

dále smíšená a psychogenní (např. funkční, hysterická). Podle lokalizace lze obrnu rozdělit na monoparézu (postižení jedné končetiny), paraparézu (postižení zejména dolních končetin), hemiparézu (postižení pravé či levé poloviny těla včetně obličeje), kvaruparézu (postižení všech čtyř končetin). Diparéza se týká zejména dětí s dětskou mozkovou obrnou a projevuje se spasticitou dolních končetin. Podobně jako parézy lze označit také úplné ochrnutí (plegie), např. paraplegie, hemiplegie, kvadruplegie (9).

1.1.3.2 Dětská mozková obrna

Pojem DMO zahrnuje širokou škálu poruch různé etiopatogeneze a jedná se o nejčastější somatické postižení. Dětskou mozkovou obrnu označuje V. Vojsa jako infantilní cerebrální parézu. V překladu znamená toto označení totéž, co dětská mozková obrna (9).

Toto onemocnění je vyvoláno poškozením nezralého mozku v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období a může se projevit motorickým, mentálním nebo smyslovým postižením (9). Příčinou může být krvácení, nedokrevnost, těžká poporodní žloutenka a infekce (29). DMO postihuje pouze mozek a nezahrnuje poruchy hybnosti. Při DMO dochází ke špatnému vývoji nebo poškození motorických oblastí mozku. To má za následek nedostatečnou kontrolu hybnosti a vadné držení trupu a končetin. Dětská mozková obrna se začíná projevovat už v prvních měsících nebo rocích života. Rodiče by si měli v prvním roce života dítěte všimnout, že se vývoj opoždí a na základě odborného vyšetření se zahajuje léčba (29). DMO se s rostoucím věkem již nezhoršuje (4).

Dětskou mozkovou obrnu můžeme rozdělit do tří základních forem:

1) **Spastická forma** DMO postihuje asi 70-80% nemocných s dětskou mozkovou obrnou (33). Spastickou formu DMO se rozděluje na diparetickou, hemiparetickou a kvadruparetickou. Diparetická forma je charakteristická různým stupněm postižení zejména dolních končetin. Vyskytuje se hlavně u předčasně narozených dětí. Jedná se o nezralost nervového systému. Hemiparetická forma se projevuje postižením jedné

poloviny těla, patrná převaha postižení je na horní končetině. Kvadruparetická forma je typické poškození všech čtyř končetin, přičemž může jít u jednotlivých končetin o různý stupeň jejich postižení (9).

2) **Nespastická forma** DMO se rozděluje na hypotonickou, dyskinetickou a mozečkovou. Hypotonická forma je oslabení svalového tonu trupu i končetin a to centrálního původu. Dyskinetická forma se projevuje grimasováním a hadovitými hyperkinézami hlavy, trupu i končetin. Na vzniku se podílí poporodní žloutenka, která je následkem inkompatibility Rh-faktoru mezi matkou a plodem. Mozečková forma je způsobena postižením mozečku a mozečkových drah. Je zde patrný třes, špatná koordinace svalstva (9).

3) **Smíšené formy** DMO se u nemocných různě kombinují. Nejčastější kombinací představuje spastická forma s dyskinetickými pohyby (33).

1.1.3.3 Neuromuskulární a svalová onemocnění

Mezi klinické příznaky neuromuskulárního a svalového onemocnění zařazujeme periferní parézu, hypotonii, atrofii svalové hmoty, bolesti svalů, poruchy čítí a poruchy chůze. Slabost neboli paréza či plegie se projevuje snížením volního ovládní a síly. Míra slabosti je ovlivňována spasticitou, která může kolísat. Příčinou hypotonie v kojeneckém věku může být léze centrální a léze periferní, jako např. spinální amyotrofie. Toto onemocnění je v kojeneckém věku poměrně časté. Jedná se o vrozené postižení předních rohů míšních. Při tomto onemocnění není postižen intelekt. Prognóza je i přesto nepříznivá (9).

Mezi neuromuskulární onemocnění můžeme také zařadit artrogrypózu. Pro artrogrypózu jsou charakteristické mnohočetné kloubní deformity, které jsou patrné ihned po narození. Artrogrypóza postihuje hlavně kyčelní, kolenní, loketní, zápěstní a interfalangeální klouby (9).

U hypotonie v důsledku periferní léze můžeme jako příklad uvést poliomyelitidu. (9) Poliomyelitida je virové infekční onemocnění, které při mírné formě způsobuje zvýšenou teplotu, nevolnost, bolest hlavy a břicha. Takové případy lze vyléčit bez trvalých následků. Ve chvíli, kdy nemoc zasáhne centrální nervovou soustavu, zanechává doživotní následky (5). Po zavedení očkování se u nás od šedesátých let dětská obrna již nevyskytuje (9).

Mezi závažná chronická svalová onemocnění patří myopatie. Porucha hybnosti se u tohoto onemocnění nachází přímo ve svalu. Myopatie může být způsobena geneticky, exogenními faktory (úrazem, intoxikací, zánětem), ale i vlivy metabolickými a endokrinními. V populaci se nejvíce vyskytují progresivní svalové dystrofie. Prognóza je závislá především na dědičných faktorech. Jedním z typů muskulární dystrofie je Duchennova svalová dystrofie, která postihuje mužské pohlaví a vede k postupnému úbytku svalstva ve všech svalech. Pro určení myopatie je rozhodující elektromyografie a svalová biopsie. Elektromyografie je vyšetření svalového akčního potenciálu a svalová biopsie je vyšetření svalové tkáně (9).

Dalším neuromuskulárním a svalovým onemocněním je spinální muskulární atrofie. SMA je onemocnění motoneuronu, tj. onemocnění neuronů, které odpovídají za vědomé pohyby svalů, jako např. běhání, pohyby hlavy a polykání. Spinální muskulární atrofie postihuje všechny kosterní svaly, tzv. proximální svaly (ramena, kyčle, zádové svalstvo) jsou často postiženy nejvíce. Slabost v dolních končetinách je všeobecně větší než u paží. Mohou být také postiženy polykací svaly, svaly krku a žvýkací svaly. Smyslové vnímání a kožní citlivost nejsou postiženy. Intelektuální schopnosti rovněž nejsou postiženy (10).

1.2 Vývoj školské integrace v České republice

Stejně jako v jiných zemích i na území České republiky se na konci minulého století a začátkem 21. století setkáváme se snahou o budování speciálních vzdělávacích institucí. Otázkou tehdy nebylo, jaké vzdělání nebo jakým způsobem vzdělání poskytnout, nýbrž zda ho poskytnout vůbec. V té době se ojediněle objevovaly pokusy o společné vzdělávání zdravých dětí a dětí s postižením. Např. v rámci Jedličkova ústavu v Praze se v počátku našeho století jednalo o tzv. koedukaci – snahy o společné vzdělávání dětí s tělesným postižením a dětí zdravých. Objevovala se také výuka dětí s postižením ve školách běžného typu, ale pouze zcela výjimečně. Zpravidla se takové vzdělávání považovalo za náhradní řešení (16). V péči o zdravotně postižené byla jedna koncepce, a to umístování do státních ústavních zařízení. Jakmile u někoho existovalo zdravotní postižení či závažnější výchovný problém, (z velké části vyplývající z nízkého sociálně ekonomického statusu) byl podle stupně závažnosti umístován mezi jedince se stejnou diagnózou (32).

Další institucionální, obsahové i formální rozvinuté vzdělávání dětí s postižením zaznamenáváme po roce 1950. V tomto roce dochází k budování relativně samostatné pedagogické disciplíny – speciální pedagogiky. Česká republika se stala zemí s takřka úplným dělením školství do dvou hlavních proudů. Systém obecného (předškolního, základního a středoškolského) vzdělávání určeného pro děti fyzicky, mentálně i smyslově zdravé a komplexu zařízení určených dětem, které tato náročná kritéria zdraví nesplňovala. V tehdejšímu systému mohl i „chybějící prst na jedné ruce“ znamenat umístění dítěte do speciální instituce (16).

Typ a formy zařízení se v různých obdobích měnily, včetně jejich názvů. Vždy se však jednalo o zařízení, pracující ve třech základních oblastech. Těmito oblastem odpovídaly tři rezorty státní správy: školství, zdravotnictví a sociálních věcí. Ani takto budovaný systém segregačních institucí však nebyl schopen poskytnout právo na vzdělání všem dětem s postižením (16).

V období let 1970-1989 se jen výjimečně setkáváme se vzděláváním dítěte s postižením v tzv. běžném vzdělávacím proudu škol. Jednalo se o výjimky, které byly

vyvolány přáním rodičů a jejich možnostmi ovlivnit výuku v nejbližší škole. Vzdělávání dětí s postižením v běžných školách tak bylo ponecháno na vůli škol a učitelů. Očekávalo se, že dítě splní všechny požadavky a podmínky daného typu školy. Po roce 1975 svou negativní roli sehrával i vysoký počet žáků ve třídách. Na tomto způsobu vzdělávání můžeme najít i jistá pozitiva. V mnoha školských zařízeních a v některých zařízeních sociální péče pracovala řada vzdělaných a obětavých pedagogů, kteří usilovali o zlepšení podmínek vzdělávání dětí s postižením. Byla používána řada kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, které tehdy byly pro osoby se zdravotním postižením obtížně dostupné. Na relativně vysoké úrovni byly studijní materiály, zejména učebnice např. pro děti se smyslovým postižením. Ani v prostředí speciálních institucí se však nedařilo prosadit individuální přístup ke každému žákovi (16).

Cílem těchto institucí bylo připravit děti se zdravotním postižením na život v běžné společnosti a dosáhnout tím integrace v pozdějším věku. Z dnešního pohledu se jednalo o tzv. sociální integraci. Převládal názor, že děti s postižením budou připravovány na život v „běžné“ společnosti v segregovaných speciálních institucích. Vzdělávání dětí s postižením v nich bylo výlučně v rukou odporníků a profesionálů. Úloha rodiny a rodičů byla potlačena. Na minimum byly omezeny přirozené rodinné sociální vazby (16). Rodiče byli často nuceni k tomu, aby své dítě odložili do některého z ústavů a předali tím odpovědnost „odborníkům“ (25).

U dětí vzdělávaných ve speciálních školách se velmi často jednalo o internátní formu vzdělávání. Důslednější segregace byla připravena pro děti s mentálním popř. kombinovaným postižením, které byly umístěny v ústavech sociální péče s celoročním provozem. V ústavech sociální péče žily osoby se zdravotním postižením celý svůj život v naprosto nedůstojných podmínkách (16).

Nepřirozenou segregací zdravých osob i osob s postižením byl prohlubován pocit vzájemného nepochopení. To vše se projevilo po roce 1990. Začátkem tohoto roku vznikaly desítky a stovky občanských spolků, nadací, sdružení, usilující zrovnoprávnění podmínek života občanů se zdravotním postižením (16).

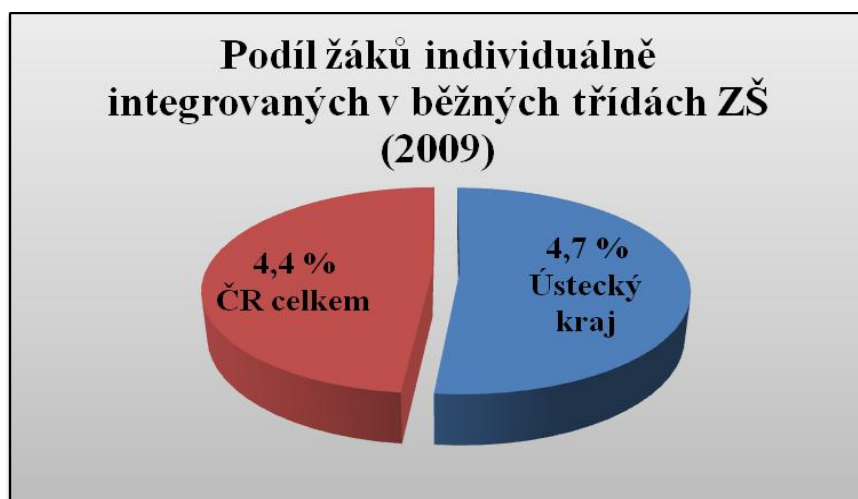
V roce 1990 zveřejnilo Ministerstvo školství ČR návrh koncepce výchovy a vzdělávání dětí se zdravotním postižením. Byla přijata koncepce „nového postoje“

k otázkám vzdělávání dětí se zdravotním postižením. Podle této koncepce mělo být ve všech případech zabezpečeno vzdělávání dětí s postižením se zdravými vrstevníky v běžných školách. Všechny integrační pokusy, které se na našich školách odehrávaly, byly a jsou výsledkem činnosti jednotlivých rodičů, učitelů dětí s postižením, později i profesionálů z odborných poradenských center. Na jedné straně narůstala potřeba integrovaného vzdělávání dětí, vyjadřovaná zejména rodiči, na druhé straně narůstala potřeba řešení legislativních, personálních a ekonomických podmínek školské integrace (16).

1.3 Modely integrace

Základem speciální pedagogiky je právo osob s postižením na vzdělávání a rovnost šancí. Předpokladem tohoto principu je jejich integrace. Mezi základní modely integrace zahrnujeme model medicínský, sociálně patologický, antropologický model prostředí. Medicínský model nepožaduje změnu školského systému, přičemž spočívá v přizpůsobení se dítěte stávající struktuře. Sociálně patologický model předpokládá, že příčiny integrace nejsou biologické povahy, nýbrž sociální. Model prostředí řeší otázku, jak se má škola změnit, aby to bylo ve prospěch integrovaného žáka. Antropologický model hraje důležitou roli v lepší interpersonální interakci. Je třeba respektovat identitu a jedinečnost žáka s postižením. Role dítěte s postižením je silně ovlivněna postojem učitelů a spolužáků (27). Mezi základní formy integrace v teorii a praxi patří individuální integrace nebo skupinová integrace. V rámci platných norem MŠMT se skupinová integrace vztahuje pouze ke zdravotnímu postižení (7).

Graf č. 1: Na následujícím grafu porovnávám podíl žáků individuálně integrovaných v běžných třídách ZŠ v Ústeckém kraji s podílem integrovaných žáků v celé České republice

Zdroj: Ústav informačních studií (22).

1.4 Podmínky integrace

Zdařilé integraci musí předcházet vytvoření souboru určitých podmínek, bez nichž je nezodpovědné dítě s postižením do běžné školy vůbec přijmout. Kromě rodiny integrovaného žáka musí být připravena i škola, a to po všech stránkách. Žákovi s postižením by měla být jeho škola a třída dostupná bez nadměrné participace okolí. Materiální vybavení by mělo být na vysoké úrovni, aby byl dopad disability co nejúčinněji eliminován (27).

Velmi důležitým faktorem je připravenost učitelů. Naprosto klíčovou podmínkou pro úspěšnou integraci je bezproblémové přijetí dítěte s postižením spolužáky. Tomu by měla odpovídat i připravenost třídního kolektivu před příchodem integrovaného žáka. Integraci můžeme považovat za úspěšnou tehdy, převyšují-li kladné aspekty integračního procesu nad aspekty zápornými. Školní integraci chápeme jako prostředek k dosažení integrace sociální (27).

1.4.1 Legislativní podmínky

Vzdělávání v České republice je upraveno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. ledna 2005. Na tento zákon navazuje vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních a vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (28).

Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se považují žáci se zdravotním postižením. Mezi zdravotní postižení zařazujeme tělesné, zrakové, sluchové, mentální postižení, autismus, vady řeči, kombinované postižení a specifické poruchy učení nebo chování. Patří sem také žáci se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Za zdravotně znevýhodněné považujeme žáky zdravotně oslabené, dlouhodobě nemocné a s lehčími zdravotními poruchami vedoucí k poruchám učení a chování. K sociálně

znevýhodněným žákům patří žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, žáci ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu. Patří sem i okruh žáků nadaných a mimořádně nadaných (28).

1.4.2 Ekonomické podmínky

Důležitým mezníkem ve finančním zabezpečení integrovaného vzdělávání, bylo přijetí metodických pokynů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn MŠMT k integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami byl přijat v roce 1994. V prvních letech se očekávalo, že finanční zabezpečení integrovaného vzdělávání bude řešeno formou zvláštních příplatků. Škola obdržela částku, která byla hrazena ze státního rozpočtu. Její výše byla stanovena na každého žáka. V dnešní době platí především pravidlo individuálního přístupu k speciálně pedagogickým potřebám integrovaného žáka a jeho financování (17). Příslušný orgán kraje nebo okresní úřad poskytne škole finanční prostředky na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou žáka a zabezpečení jeho vzdělávacích potřeb. Tyto finanční prostředky poskytne v případě, že speciálně pedagogické a psychologické vyšetření žáka provede pedagogicko-psychologická poradna nebo speciálně pedagogické centrum. Územní orgán posoudí oprávněnost finančních požadavků školy zpracovaných na základě návrhu poradenského zařízení a vyjádřených v individuálním vzdělávacím programu žáka. Výše příplatku je stanovena individuálně podle konkrétních vzdělávacích potřeb žáka, v rozsahu poskytované péče a s ohledem na odbornou a ekonomickou náročnost výuky v jednotlivých ročnících školy. Příplatek je určen na mzdové prostředky pedagogů a dalších pracovníků podílejících se na práci se žákem, na nákup potřebných speciálních učebnic, speciálních učebních a kompenzačních pomůcek, případně na jejich zapůjčení (21).

1.5 Podpora integrace

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou nalézt podporu v řadě poradenských pracovišť, která řeší integraci do běžného školství. Jedná se především o pracoviště speciálně pedagogického centra a pedagogicko-psychologické poradny. Důležitým faktorem je tvorba individuálního vzdělávacího plánu (IVP). Významnou roli v procesu integrace hraje také osobní asistent a asistent pedagoga (19).

1.5.1 Individuální vzdělávací plán

Individuální vzdělávací plán se stanoví především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, nebo také pro žáka skupinově integrovaného případně pro žáka speciální školy. Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, psychologického vyšetření, popřípadě doporučení praktického lékaře a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka a je součástí jeho dokumentace (30).

Příprava IVP by měla vycházet z několika zásad. Osoba, která je pověřena vypracováním IVP by měla důvěrně znát okolnosti, které u konkrétního dítěte vedou k jeho vypracování. Zahrnujeme mezi ně zejména osobní anamnézu, stanoviska a posudky odborníků, osobní rozhovor s rodiči dítěte a znalost jeho rodinného prostředí. Pověřená osoba by se měla orientovat v problematice daného druhu postižení. Již v období přípravy a tvorby IVP je nutno znát, alespoň v základních rysech osobnost dítěte. Individuální vzdělávací plán by měl již ve stadiu příprav vycházet z přesvědčení o nutnosti týmové spolupráce s dalšími odborníky na daný typ postižení a zejména počítat s účastí rodiny, jako důležitého prvku při jeho přípravě a realizaci (16).

Individuální vzdělávací plán by měl vždy obsahovat cíl, kterého má být dosaženo. V individuálně vzdělávacím plánu se nacházejí prostředky speciálně pedagogické podpory (např. pravidla spolupráce, speciální pomůcky), popis vlastních speciálně

pedagogických metod, postupů a organizačních forem užívaných při práci s dítětem, pravidla komunikace s rodiči dítěte, termíny a způsoby vyhodnocování výsledků a jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka (16,30).

Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku. Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem. Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu (30).

1.5.2 Asistent pedagoga

Jak vyplývá přímo z názvu pozice, asistent pedagoga je pomocným nástrojem, který má učitel ve výuce k dispozici. Učitel by měl asistentovi pedagoga přidělit část svých povinností (6). Asistent pedagoga je k dispozici učiteli jako druhá dospělá autorita. Při výuce napomáhá v rozvoji dětí, které během výuky potřebují nějakou formu asistence či pomoci (8).

Hlavní náplní práce asistenta pedagoga je pomoc žákům přizpůsobit se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a spolupráce se zákonnými zástupci žáků (30).

Při vyučování pak asistent pedagoga pracuje s konkrétními žáky a vede je k samostatné činnosti a následně s učitelem hodnotí jejich pokrok (6). Princip pozitivního hodnocení je jedním z klíčových prvků moderního vzdělávání. Pozitivní hodnocení pomáhá dítěti při plnění školních úkolů, ale i při složitějších procesech

jako je adaptace a socializace v sociální skupině (2). Ředitel se souhlasem krajského úřadu může zřídit funkci asistenta pedagoga. U žáků se zdravotním postižením je také nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení (30).

1.5.3 Osobní asistent

Pozici osobního asistenta upravují právní předpis Ministerstva práce a sociálních věcí (11). Osobní asistence je terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí a při činnostech, které osoba vyžaduje (23). Osobní asistenci provádí pracovník v sociálních službách. Hlavní náplní osobního asistenta je zejména doprovod dítěte do školy a ze školy, případně na další mimoškolní aktivity. V případě zvýšené potřeby také pomoc při zajištění sebeobsluhy a doprovodných činností během školní docházky (11). V současnosti se funkce osobního asistenta sjednává prostřednictvím úřadů práce či občanských sdružení. Osobní asistent není pedagogickým pracovníkem, není zaměstnancem školy, ale může působit ve škole na základě možnosti uvedené ve vyhlášce MŠMT č 73/2005 Sb. (23).

Osobní asistent bývá zaměstnancem převážně nestátních neziskových organizací, které získávají na provoz služby dotace od státu, nadací či jiných subjektů. Rodina přispívá na úhradu finančních nákladů. Na úhradu této sociální služby slouží rodině příspěvek na péči, o který lze požádat na sociálním odboru příslušného obecního úřadu dle místa bydliště rodiny. Sociální službu osobní asistence upravuje sociální zákon č. 108/2006 Sb. (11).

1.5.4 Speciálně pedagogické centrum

V 90. letech minulého století začala v České republice vznikat speciálně pedagogická centra – vždy pro určitý typ postižení. Jejich činnost je legislativně zakotvena ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských

zařízeních. Tato vyhláška stanovuje standardní činnosti center. Mezi tyto činnosti například patří vyhledávání žáků se zdravotním postižením, komplexní diagnostika žáka (speciálně pedagogická a psychologická), konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení, zapůjčování rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, pomoc při integraci žáků se zdravotním postižením do mateřských, základních a středních škol, instruktáž a úprava prostředí, zpracování návrhů individuálních vzdělávacích plánů atd. Centra mají krajskou působnost a jsou institucí, která dává návrh na integraci konkrétního žáka do konkrétní školy. Zvažují se všechna pro a proti, provádí se komplexní diagnostika a vše se konzultuje s rodiči a učiteli. Na základě jejich doporučení ředitel školy rozhodne o přijetí či nepřijetí daného žáka (15).

Mezi prostředky speciálně pedagogické podpory patří zvýšený počet učitelů ve třídě. Dle nejnovější vyhlášky č. 62/2007 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, mohou být ve třídě běžné školy, kde je integrovaný žák až dva pedagogičtí pracovníci (učitel a asistent pedagoga). Dalším opatřením je možnost snížení počtu žáků ve třídě (15).

1.5.5 Pedagogicko-psychologické poradenské služby

Pedagogicko-psychologické poradenství zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V těchto poradnách je pracovní obsazení rozděleno mezi psychology, speciální pedagogy, metodiky prevence a sociální pracovnice (18). Speciální pedagogové by měli být trpěliví, schopní motivovat děti ke spolupráci a měli by mít pochopení ke speciálním potřebám dítěte (24).

Školský zákon 561/2004 Sb. stanoví systém předškolního, základního a středního vzdělávání ve školách a zároveň specifikuje úlohu školských poradenských zařízení, které zajišťují informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytující odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby a preventivně výchovnou péči. Napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků

nebo studentů. Všechna školská poradenská zařízení musejí být zapsána ve školském rejstříku. Řídí se obecně závaznými právními předpisy (18).

Pedagogicko-psychologické poradny jsou především široce zaměřeny na problematiku dětí od 3 let přes žáky základních škol až po studenty středních škol. Problematika práce je velmi rozsáhlá. Můžeme ji rozdělit na oblast problémů výchovných, na obtíže ve vzdělávání či ve vyučovacím procesu (18).

V pedagogicko-psychologických poradnách se zajišťuje pedagogicko-psychologická připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává se o ní odborný posudek. Tyto poradny doporučují zákonným zástupcům a řediteli školy zařazení žáka do příslušné školy a třídy (18).

1.6 Přínosy integrace

Základním předpokladem pro úspěšnou integraci žáka s postižením je pozitivní přístup a ochota spolupracovat všech zúčastněných stran. Učitelé, spolužáci, ale také jejich rodiče by se měli naučit tolerovat žáka s postižením (22).

Prostřednictvím interakcí se zdravými dětmi je stimulován vývoj žáků se zdravotním postižením. Jedná se především o oblasti kognitivního, motorického, jazykového, sociálního a emocionálního vývoje. Prostřednictvím integrace je dětem zprostředkován přirozený modul chování. Prostředí inkluzivní školy vytváří situace, které korespondují s reálným životem. Děti s postižením poznávají své silné i slabé stránky. Žáci s postižením mají možnost navazovat a rozvíjet přátelské vztahy mezi zdravými dětmi. Zdravé děti se učí akceptovat odlišnosti, být tolerantní k dětem s postižením. Jsou lépe připraveni na soužití s lidmi s postižením (14).

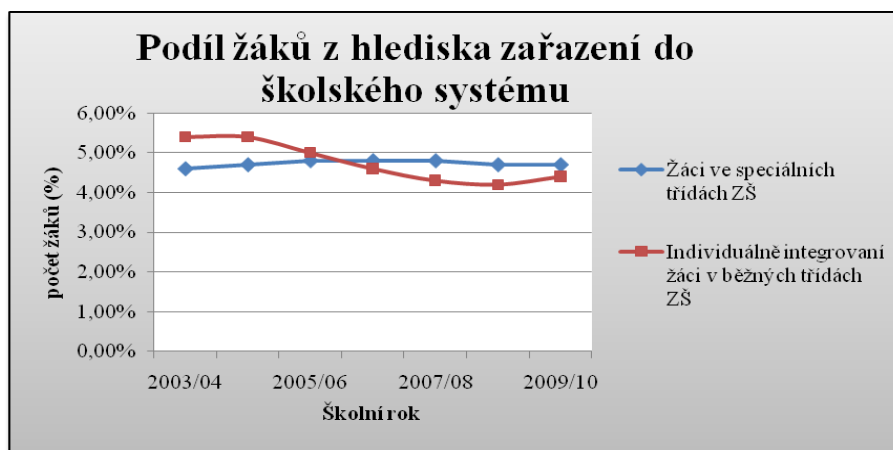
Rodiče dětí se zdravotním postižením nejsou „vyčlenění“ do uzavřené rodičovské skupiny, ale jsou spíše partnery školní komunity. Podílejí se více na vzdělávání svého dítěte. Spolupráce s rodiči, jak při integraci, tak při školním vzdělávání je nezbytná. Mají více příležitostí reálně vyhodnotit vývojovou úroveň svého dítěte (14).

Učitelé jsou obohacováni novými zkušenostmi, inkluzivní prostředí podněcuje jejich profesionální i osobnostní růst. Učí se lépe porozumět každému dítěti svým individuálním přístupem a uvědomují si rozdíly mezi dětmi. Učitelé používají nové rozmanité vzdělávací postupy a strategie. Více se orientují na osobnost dítěte a stávají se tolerantnější k odlišnostem (14).

1.7 Speciálně pedagogické pojetí integrace

Snahou všech speciálně pedagogických disciplín (psychopedie, logopedie, somatopedie, surdopedie, oftalmopedie, etopedie) je integrace osob s postižením do adekvátního prostředí. Proces začleňování a následné začlenění lze považovat za pozitivní integraci v případě, kdy ve výsledku je integrace přínosem pro integrujícího se jedince. Právě pozitivní integrace je cílem speciální pedagogiky, sociální práce a sociální pedagogiky. Integrační proces může také vyústit v negativní důsledky pro objekt integrace, ale aktuální snahou speciální pedagogiky je pozitivní integrace (27). Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u kterých byly zjištěny speciální vzdělávací potřeby na základě speciálně pedagogického nebo psychologického vyšetření a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení do režimu speciálního vzdělávání. Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením je poskytováno formou individuální integrace, formou skupinové integrace, ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením, nebo kombinací obou forem. Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá potřebám a podmínkám jak žáka tak školy (30).

Graf č. 2: Na níže uvedeném grafu je vidět srovnání žáků individuálně integrovaných v běžných třídách ZŠ a žáků ve speciálních třídách ZŠ v letech 2003 – 2010

Zdroj: Ústav informačních studií (31).

1.8 Integrace „škola pro všechny“

Základním ukazatelem vyspělosti současných společností je, že každý člověk vyniká různými schopnostmi, potřebami a zájmy. V Evropě se již mnoho let hovoří o integračním procesu. Integrace postupuje především do oblasti výchovy a vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami různého věku. Tuto edukaci lze tedy pojímat jako „školu pro všechny“. Důležitý je také rozdíl mezi pojmy integrace a inkluze. V České republice se tyto pojmy užívají mnohdy shodně. Přesný překlad anglického pojmu „to be included“ je chápán jako „být úplnou součástí“. Integrace spíše vyjadřuje způsob, kdy někdo nebo nějaká skupina byla vyčleněna a je integrována zpátky do běžného proudu života nebo školy (27).

Na samém počátku školní integrace stála mezinárodní organizace UNESCO. Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu vystupuje jako organizace stimulující prosazování základních práv každého člověka. Na první místo staví právo na vzdělání (27).

Problematikou vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami se UNESCO začalo zabývat koncem 60. let, což vyvrcholilo vyhlášením Mezinárodního dne osob s postižením v roce 1981. Termín „škola pro všechny“ zdůrazňuje myšlenku rovnoprávného vzdělávání pro všechny děti, kterým byla tato možnost odepřena nebo nějakým způsobem omezena. V České republice se o problematice edukace jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami začala odborná a laická veřejnost dozvídat již po listopadových událostech v roce 1989. Na odborné úrovni je volena kompromisní forma integrace např. zřizování speciálních tříd při běžných školách. Důležitým pokrokem bylo vydání návrhu nové školské reformy tzv. Bílé knihy v roce 2001. Velkým pokrokem bylo započítání vzdělávání dětí s těžkým kombinovaným postižením. Jedním z klíčových faktorů úspěšné integrace se stává především připravenost učitelů běžných základních škol. Nesporným přispěním jsou také dobře připravení speciální pedagogové jako podpůrní činitelé běžných pedagogů, rodičů a svých žáků (27).

2 CÍL PRÁCE

Hlavním cílem mé práce je zjistit, jaké jsou podmínky pro integraci žáků s tělesným postižením na vybraných základních školách. Zaměřila jsem se na integraci v rámci základních škol v chomutovském regionu. Zajímalo mě názory ředitelů základních škol, pedagogů, asistentů pedagogů, rodičů a názory náhodně vybraných spolužáků. Pro naplnění hlavního cíle jsem si stanovila tři dílčí cíle. Za prvé zjistit finanční podmínky integrace, za druhé zjistit, jaká je informovanost pedagogů a za třetí zmapovat činnost speciálně pedagogických center, popřípadě pedagogicko-psychologických poraden v této oblasti jejich odborné práce. Snahou bylo, formou dotazníkového šetření, zjistit aktuální stav školské integrace na běžných základních školách. V poradenských školských zařízeních jsem formou polořízeného rozhovoru zjišťovala, jakým způsobem je integrace realizována.

3 METODIKA

Ve své práci jsem prováděla kvalitativní výzkum, z tohoto důvodu nejsou na počátku výzkumu stanoveny žádné hypotézy. Jako sběr dat jsem zvolila metodu dotazování prostřednictvím techniky dotazníku (viz. Příloha č. 1-5) a polořízený rozhovor (viz. Příloha č. 6)

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Pro šetření na vybraných základních školách jsem použila dotazníky. Vytvořila jsem pět různých dotazníků, které se navzájem liší počtem otázek a jejich obsahem. Každý je přizpůsoben dané skupině respondentů tak, aby záměrně zjišťoval současnou situaci integrovaného vzdělávání z různých pohledů. Všechny dotazníky byly anonymní a dobrovolné. Dotazník byl vytvořen formou uzavřených, otevřených i polootevřených otázek. Všechny otázky jsem se snažila formulovat jasně a srozumitelně tak, aby směřovaly k hlavnímu cíli výzkumu. Pro šetření na poradenských školských zařízeních jsem použila techniku polořízeného rozhovoru, který obsahoval dvě otevřené otázky.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkumné šetření probíhalo od ledna do března roku 2011. Výběrový soubor tvořili ředitelé, třídní učitelé, asistenti pedagogů, rodiče integrovaných dětí, žáci základních škol, v jejichž třídě je integrován žák s tělesným postižením a školská poradenská zařízení. Jednalo se o základní školy a poradenská zařízení v chomutovském regionu. Jednotlivé školy jsem sama navštívila a osobně výzkum konzultovala s řediteli škol. Ze sedmnácti kontaktovaných škol jsem navázala spolupráci pouze se třemi základními školami. Celkem se na výzkumu podíleli 3 ředitelé základních škol, 7 třídních učitelů, 6 asistentů pedagogů, 7 rodičů integrovaných dětí a 29 spolužáků. V průběhu ledna

jsem navštívila tři poradenská školská zařízení a vedla rozhovor se třemi kompetentními zástupci těchto zařízení.

4 VÝSLEDKY

4.1 Vyhodnocení dotazníků na vybraných základních školách

4.1.1 Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro ředitele škol

Dotazník vyplnili 3 ředitelé základních škol.

1. Jaký je Váš názor na integraci dětí (žáků) s tělesným postižením do běžných základních škol?

U všech ředitelů převládal pozitivní postoj k integraci žáků s postižením, samozřejmě s ohledem na stupeň postižení. Jako nezbytný předpoklad pro integraci uvedli nutnost vytvoření potřebných podmínek, jak finančních, tak i materiálně-technických. Integrované vzdělávání podle ředitelů škol pomáhá dětem s postižením se dříve zařadit do běžného života a ostatní spolužáky učí toleranci.

1. Kolik dětí (žáků) je v současné době na Vaší základní škole integrováno?

Tabulka č. 2: Počet integrovaných žáků na základních školách

Základní škola	Počet integrovaných žáků celkem	Počet žáků s tělesným postižením
4. Základní škola Klášterec nad Ohří	21	4
2. Základní škola Chomutov	3	2
Základní škola Údlice	3	1

Zdroj: vlastní výzkum

3. Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky pro realizaci integrace?

Dva ředitelé základních škol uvedli, že jsou vytvořeny dostatečné podmínky pro realizaci integrace, ale s výhradami. Uváděli, že na školách chybí úplná bezbariérovost a poukazovali na velmi často se měnící „pravidla“ v průběhu školního roku. Například Krajský úřad vydá souhlas se zřízením místa asistenta pedagoga, ale již nemusí zajistit plné financování. Obvykle se podílí jen na financování 0,5, výjimečně 0,75 úvazku. Jeden ředitel základní školy uvedl, že dostatečné podmínky vytvořeny nejsou. Jako problém uvádí obtížné zajištění vhodného kandidáta na pozici asistenta pedagoga a nedostatek financí na učební a kompenzační pomůcky. Všichni ředitelé se shodli, že ze strany státu nejsou vytvořeny vhodné finanční podmínky pro integraci.

4. Jakou úlohu by, dle Vašeho názoru, měla sehrávat speciálně pedagogická centra při integraci?

Všichni ředitelé škol využívají služeb speciálně pedagogických center. Jejich úlohu vidí zejména v oblasti poradenství. Konzultují se SPC podmínky integrace a zajištění kompenzačních pomůcek. Pracovníci speciálně pedagogických center sledují průběh školní docházky u integrovaného žáka.

5. Domníváte se, že lze integrovat děti se zdravotním postižením vždy, bez ohledu na typ zdravotního postižení?

Jeden ředitel uvedl, že nelze integrovat děti se zdravotním postižením vždy, bez ohledu na typ zdravotního postižení. Dva ředitelé uvedli, že neví, protože se ve své praxi nesešli se všemi typy zdravotního postižení a nejsou schopni toto posoudit.

4.1.2 Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro učitele integrovaných žáků

Dotazník vyplnilo 7 učitelů základních škol.

1. Jaký máte názor na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol?

Názory učitelů na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol se různí. Tři učitelé mají jednoznačně pozitivní postoj. Přínos v integraci vidí, jak pro žáka s postižením, tak i pro ostatní žáky, kteří se učí vnímat odlišnosti, učí se toleranci a pomáhat svému spolužákovi s postižením. Dva učitelé souhlasí s integrací pouze za určitých podmínek. Rozsah postižení by neměl být natolik závažný, aby se výuka stala příliš velkou zátěží, jak pro žáka, tak i pro pedagogy. Jako další podmínku uvedli, že žák s postižením musí být přijat kolektivem, v opačném případě může dojít k vyčlenění z kolektivu, což má negativní dopad na psychický vývoj žáka s postižením. V tomto případě učitelé uvedli, že je lepší, když je žák součástí kolektivu žáků se stejným nebo podobným postižením, kde je lépe schopen navazovat sociální kontakty. Dva učitelé uvedli, že integrace dětí s postižením do běžné základní školy je vždy problematická. Důvodem je nedostatečná bezbariérovost běžných základních škol a příliš vysoký počet žáků ve třídě. Dle jejich názoru běžná základní škola není schopna zajistit odbornou, rehabilitační péči a speciální podmínky pro vhodný rozvoj žáka s postižením.

2. Jaká je Vaše hlavní náplň práce při realizaci integrace žáka se zdravotním postižením?

Učitelé uvádějí, že jejich hlavní náplň práce při realizaci integrace žáka se zdravotním postižením je zejména příprava kolektivu dětí na integraci žáka se zdravotním postižením a jeho následné zařazení do třídy a zapojení do školních a mimoškolních akcí. Dále vytvoření adekvátního individuálního plánu a umožnění plnění školních

povinností vždy s ohledem na typ zdravotního postižení žáka. Zdůrazňují individuální přístup a vytvoření specifických podmínek ve třídě.

3. Kolikrát jste se již setkal/a s integrací žáka se zdravotním postižením a kde získáváte informace týkající se integrace?

Pouze jeden učitel odpověděl, že má ve své třídě poprvé integrovaného žáka se zdravotním postižením. Šest učitelů se setkalo s integrací žáka se zdravotním postižením více jak dvakrát.

Čtyři učitelé získávají informace týkající se integrace především v odborné literatuře a tři učitelé od svých kolegů.

4. Je pro Vás práce s integrovaným žákem náročná? (Pokud ano, tak uveďte v čem.)

Tři učitelé uvedli, že pro ně práce s integrovaným žákem není náročná. Čtyři učitelé odpověděli, že ano. Práce je pro tyto učitele náročná zejména v přípravě na vyučování. Uvedli, že vždy je nutno mít dostatek učebního materiálu a pomůcek na jednotlivé vyučovací hodiny. Při organizačních změnách výuky je pro ně někdy velmi obtížné pružně reagovat na přesun integrovaného žáka ve škole a někdy je také složité začlenit integrovaného žáka do všech činností třídy.

5. Pracuje ve Vaší třídě asistent pedagoga?

Tabulka č. 3: Přítomnost asistenta pedagoga

Odpověď	Počet učitelů
ano, asistent pedagoga je ve třídě po celou dobu výuky	5
ano, ale asistent pedagoga je ve třídě pouze v některých hodinách	1
ne, asistent pedagoga se hodin nezúčastňuje	1

Zdroj: vlastní výzkum

6. Jste seznámen/a s náplní práce speciálně pedagogických center?

Tabulka č. 4: Informovanost učitelů o speciálně pedagogických centrech

Odpověď	Počet učitelů
ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a a využívám jejich služeb	1
ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a, ale nevyžívám jejich služeb	3
ne, nejsem s náplní jejich práce seznámen/a	3

Zdroj: vlastní výzkum

7. Jste seznámen/a s náplní práce pedagogicko-psychologických poraden?

Tabulka č. 5: Informovanost učitelů o pedagogicko-psychologických poradnách

Odpověď	Počet učitelů
ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a a využívám jejich služeb	3
ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a, ale nevyžívám jejich služeb	4
ne, nejsem s náplní jejich práce seznámen/a	0

Zdroj: vlastní výzkum

8. Domníváte se, že lze integrovat děti se zdravotním postižením vždy, bez ohledu na typ zdravotního postižení?

Tabulka č. 6: Názor učitelů na integraci dětí se zdravotním postižením

Odpověď	Počet učitelů
Ano	1
Ne	4
Nevím	2

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.3 Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro asistenty pedagogů

Dotazník vyplnilo 6 asistentů pedagogů.

1. Jaký máte názor na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol?

Postoj všech asistentů pedagogů k integraci žáků s tělesným postižením do běžných základních škol je kladný, za předpokladu, že jsou vytvořeny vhodné podmínky pro integraci. Velmi pozitivně hodnotí přínos integrace pro žáka s postižením a možnost začlenění do běžné základní školy. Jeden asistent pedagoga vyjádřil svůj názor, že v případě mentálního postižení není integrace vždy vhodná.

2. Co si myslíte, že je náplní Vaší práce?

Asistenti pedagoga vidí hlavní náplň své práce v pomoci při činnostech, které žák samostatně nezvládá. Například příprava a úklid pomůcek, dopisování učiva, pomoc při pochopení a zvládnutí učiva, dále asistence při přesunu ve školní budově, doprovod při výletech a exkurzích, dodržování hygienických zásad a bezpečnosti, v neposlední řadě spolupráce s třídním učitelem, popřípadě ostatními učiteli v rámci výuky. Jeden asistent pedagoga uvedl, že jeho náplní práce je také podávání léčiv v době výuky.

3. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga?

Tabulka č. 7: Délka praxe asistentů pedagogů

Odpověď	Počet asistentů pedagogů
méně než 1 rok	1
1 – 3 roky	2
více než 3 roky	3

Zdroj: vlastní výzkum

4. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Tabulka č. 8: Dosažené vzdělání u asistentů pedagogů

Odpověď	Počet asistentů pedagogů
vysokoškolské vzdělání	1
střední vzdělání s maturitní zkouškou	4
střední vzdělání s výučním listem	1

Zdroj: vlastní výzkum

5. Spolupracuje se Vám dobře s třídním učitelem?

Tabulka č. 9: Spolupráce s třídním učitelem

Odpověď	Počet asistentů pedagogů
Ano	6
Ne	0

Zdroj: vlastní výzkum

6. Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky pro realizaci integrace?

Tabulka č. 10: Vytvořené dostatečné podmínky pro realizaci integrace

Odpověď	Počet asistentů pedagogů
Ano	5
Ne	1

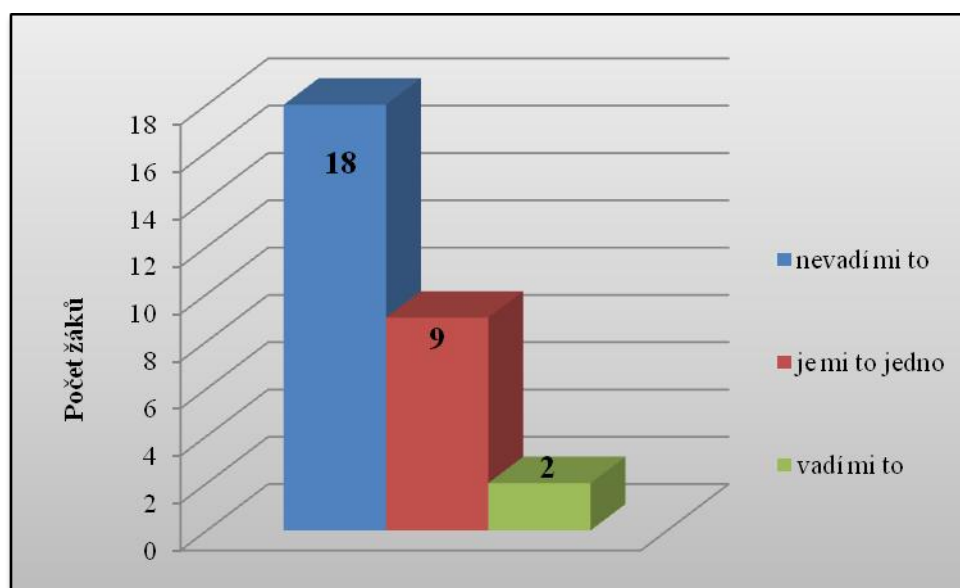
Zdroj: vlastní výzkum

4.1.4 Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro spolužáky

Dotazník vyplnilo 29 spolužáků integrovaných žáků.

1. Co si myslíš o zařazení Tvého spolužáka s postižením do běžné základní školy?

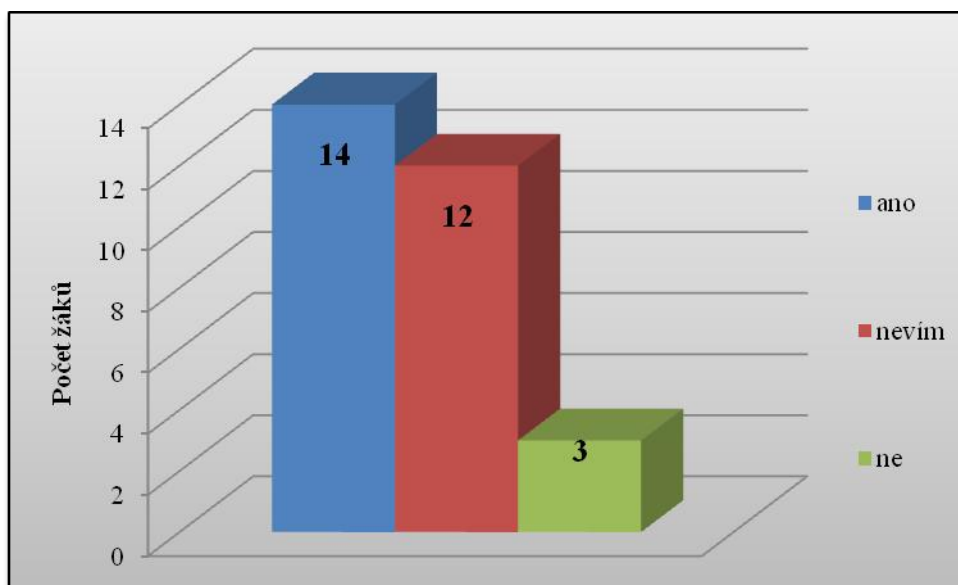
Graf č. 3 : Názor spolužáků na zařazení žáka s postižením do běžné ZŠ

Zdroj: vlastní výzkum

2. Jsi rád /a, že je s Vámi ve třídě spolužák s postižením?

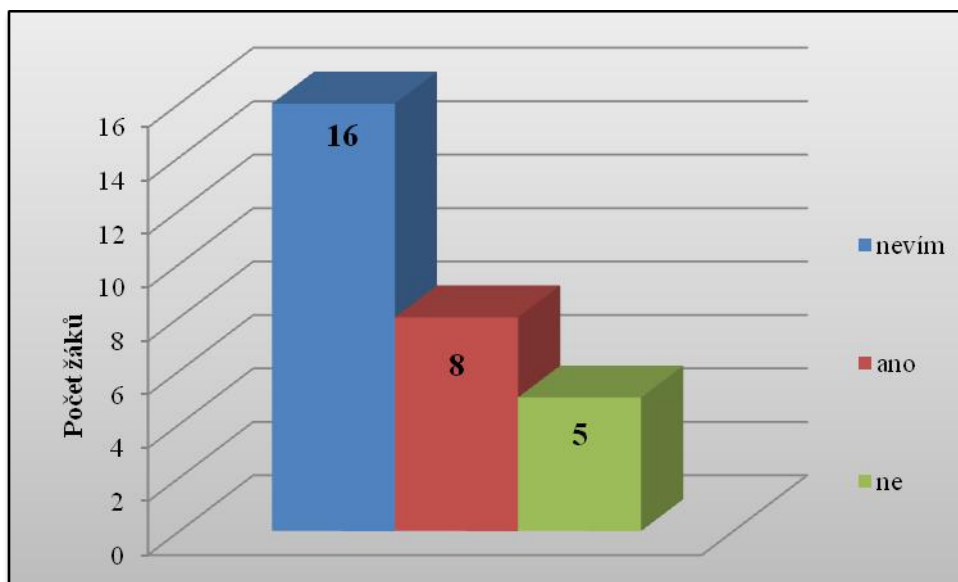
Graf č. 4: Spokojenost spolužáků

Zdroj: vlastní výzkum

3. Myslíš si, že je Tvůj spolužák s postižením u Vás ve třídě spokojený?

Graf č. 5: Názor spolužáků na spokojenost integrovaného žáka v běžné třídě ZŠ

Zdroj: vlastní výzkum

4.1.5 Rozbor jednotlivých otázek dotazníku pro rodiče integrovaného žáka

Dotazník vyplnilo 7 rodičů integrovaných žáků.

1. Jaký byl důvod integrovat Vaše dítě do běžné základní školy?

Tři rodiče integrovaných žáků uvedli, že důvodem integrace do běžné základní školy byl typ postižení. Tělesné postižení, dle jejich názoru, není překážkou k integraci do běžné základní školy. Jeden rodič uvedl, že hlavním důvodem byli kamarádi z okolí místa bydliště. Další z rodičů byl v době nástupu do první třídy zaměstnancem dané základní školy. Jeden z rodičů uvedl, že důvodem integrace do běžné základní školy byla možnost sociálního kontaktu se zdravými dětmi. Jedna maminka uvedla, že dítě chtěla umístit do základní školy praktické, ale s ohledem na doporučení ředitelky dané školy umístila dítě do běžné základní školy.

2. Podle čeho jste si školu vybíral/a?

Tabulka č. 11: Důvody výběru základní školy

Odpověď	Počet rodičů
podle místa bydliště	1
na základě doporučení odborného pracoviště	1
podle místa zaměstnání	1
na základě vstřícného přístupu školy	2
z důvodů přípravné třídy, která byla na ZŠ	2

Zdroj: vlastní výzkum

3. Má Vaše dítě osobního asistenta

Tabulka č. 12: Osobní asistent dítěte

Odpověď	Počet rodičů
Ano	4
Ne	3

Zdroj: vlastní výzkum

4. Má Vaše dítě asistenta pedagoga?

Tabulka č. 13: Asistent pedagoga

Odpověď	Počet rodičů
Ano	5
Ne	2

Zdroj: vlastní výzkum

5. Myslíte si, že se Vašemu dítěti ve třídě líbí?

Tabulka č. 14: Spokojenost integrovaného dítěte ve třídě

Odpověď	Počet rodičů
Ano	7
Ne	0

Zdroj: vlastní výzkum

6. Jste spokojen/a s přístupem třídního učitele k Vašemu dítěti?

Tabulka č. 15: Spokojenost rodičů s přístupem třídního učitele

Odpověď	Počet rodičů
Ano	6
spíše ano	1
spíše ne	0
Ne	0

Zdroj: vlastní výzkum

7. Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky pro realizaci integrace Vašeho dítěte?

Tabulka č. 16: Názor rodičů na podmínky pro realizaci integrace

Odpověď	Počet rodičů
Ano	6
Ne	0
Nevím	1

Zdroj: vlastní výzkum

8. Měl/a jste nějaký problém s integrací Vašeho dítěte do základní školy?

Tabulka č. 17: Problém s integrací

Odpověď	Počet rodičů
Ano	0
Ne	7

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Vyhodnocení šetření na poradenských školských zařízeních

V chomutovském regionu pracují dvě pedagogicko-psychologické poradny a jedno speciálně pedagogické centrum. Při návštěvě těchto poradenských školských zařízení jsem zjistila, že těžiště práce pedagogicko-psychologických poraden spočívá v řešení výukových a výchovných problémů. Z hlediska integrace se zejména podílí na tvorbě individuálně vzdělávacích plánů, vystavují doporučení k integraci u dětí se speciálně vzdělávacími potřebami a průběžně pečují o tyto děti.

Speciálně pedagogické centrum v chomutovském regionu je pouze detašované pracoviště speciálně pedagogického centra Měcholupy. Ve speciálně pedagogickém centru Měcholupy je zajišťována odborná péče integrovaným žákům, prováděna jsou odborná vyšetření, konzultace s rodiči a zajišťována je také odborná péče o pedagogické pracovníky, zejména v oblasti logopedie, surdopedie, psychopedie, somatopedie a psychologie. Odloučené pracoviště v Chomutově se zabývá pouze integrací žáků s poruchou sluchu. Na integraci žáků s tělesným postižením do běžných základních škol se žádným způsobem nepodílí. V chomutovském regionu není zřízeno žádné speciálně pedagogické centrum.

5 DISKUZE

Ve své práci se zabývám problematikou integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením do základních škol v chomutovském regionu.

Na přelomu roku 2010/2011 jsem e-mailem oslovila sedmnáct základních škol v chomutovském regionu. Dvanáct základních škol odpovědělo na mou výzvu, ale pouze tři základní školy měly integrované žáky s tělesným postižením a pracovníci školy byli ochotni poskytnout mi informace. Při osobní konzultaci s řediteli škol jsem jim vysvětlila, jaké problematiky se můj výzkum týká a domluvila se na způsobu spolupráce. Ve všech případech byli ředitelé škol velmi ochotní a vstřícní a zajistili mi i distribuci dotazníků ostatním zúčastněným stranám, rodičům, učitelům, asistentům pedagogů a spolužákům integrovaného žáka. Ve svém podkladu pro zadání bakalářské práce jsem se chtěla věnovat i pohledu samotného integrovaného žáka, ale v průběhu šetření někteří rodiče nesouhlasili a tak jsem pohled integrovaného žáka do svého výzkumu nezahrnovala.

Všichni ředitelé škol se shodli, že integrace je přínosem nejen pro žáka s postižením, ale i pro jeho zdravé spolužáky. Všichni dotazovaní však poukazovali na potřebu finančního zabezpečení a vytvoření materiálně-technických podmínek pro integraci, které v tuto chvíli nejsou na dostatečné úrovni. Ožehavá otázka finančního zabezpečení integrace byla také sledována ve výzkumu Michalíka z roku 2003, kde uvádí, že potřebu vyššího finančního zaopatření shledává téměř 82 % škol v České republice. Ředitelé škol nemají jasně vyhraněný názor na možnost integrace dětí se zdravotním postižením, bez ohledu na typ postižení. Myslím si, že důvodem je skutečnost, že pedagogové nemohou posoudit zdravotní omezení a možnosti dítěte s rozdílnými typy postižení.

Názory učitelů na integraci již nebyly tak jednotné. Tři učitelé měli jednoznačně kladný postoj, dva učitelé jen za určitých podmínek a dva učitelé uvedli, že integrace dětí s tělesným postižením do běžné základní školy je vždy problematická. Domnívám se, že tyto postoje jsou závislé na osobních zkušenostech daného učitele. Každý učitel shledává problém při integraci v něčem jiném. Někdy je to nedostatečná bezbariérovost

ve škole a třídě, někdy příliš vysoký počet žáků ve třídě a někdy může být výuka z pohledu učitelů příliš velkou zátěží jak pro žáka, tak i pro pedagoga. Hlavní náplň práce spatřují učitelé v individuálním přístupu k integraci žáka a vytvoření specifických podmínek ve třídě. Dle mého názoru s osobním přístupem učitelů souvisí také skutečnost, zda shledávají svou práci s integrovaným žákem jako náročnou. Pro tři učitele práce náročná není a čtyři učitelé odpověděli, že je náročná zejména v přípravě na vyučování a při přesunech integrovaného žáka v prostorách školy. Náročnost učitelé uváděli i přesto, že pět ze sedmi učitelů má po celou dobu výuky k dispozici asistenta pedagoga.

Postoj všech asistentů pedagogů k integraci žáků s tělesným postižením do běžných základních škol je kladný, avšak za předpokladu, že jsou vytvořeny vhodné podmínky pro integraci. Přínos v integraci asistenti vidí zejména v možnosti začlenění žáka s postižením a možnosti vytvoření sociálních kontaktů. Dle mého názoru nejsou všichni asistenti dostatečně informováni o náplni své práce. Dva asistenti pedagogů dokonce uvedli, že vykonávají činnosti, které spadají do kompetencí osobního asistenta, jako například dodržování hygienických zásad a podávání léčiv. Myslím si, že asistenti pedagogů by neměli být vnímáni pouze jako zaměstnanci školy, ale jako hodnotní členové pedagogického sboru. Jejich náplň práce by neměla spočívat jen v přímé podpoře žáka, ale měli by také fungovat například jako zprostředkovatelé kontaktu mezi rodiči a školou či dalšími institucemi. Pro výkon práce asistenta pedagoga považuji za nezbytné osobní předpoklady, jako je schopnost empatie, kladný vztah k dětem a trpělivost.

Více jak polovina spolužáků se vyjádřila, že jim nevádí, že je u nich ve třídě integrován žák s postižením a jedna třetina spolužáků uvádí, že je jim to jedno. 55 % spolužáků odpovědělo, že neví, jestli je jejich spolužák ve třídě spokojen. Myslím si, že z hlediska školního kolektivu je integrace úspěšná jen za předpokladu, že jsou navázány dobré a bezproblémové sociální kontakty mezi integrovaným žákem a jeho spolužáky.

Důležitou roli zde sehrává třídní učitel, který by měl náležitě připravit budoucí spolužáky na příchod žáka s postižením do třídy, seznámit je s případnými odlišnostmi

a možností pomoci ze strany „zdravých“ spolužáků. Dalším pilířem v integraci je určitě i asistent pedagoga, který je přítomen nejen v době výuky, ale i o přestávkách či při mimoškolních aktivitách a může také velmi přispět k dobrým vztahům a atmosféře ve třídě. Důvody, podle kterých si rodiče vybírali základní školu, byly velmi různorodé. Dvě rodiny si školu vybraly na základě vstřícného přístupu školy. Pro dvě rodiny byla důvodem možnost zařazení dítěte do přípravné třídy. Tyto třídy jsou zřizovány na základě § 47 školského zákona č. 561/2004 Sb., o přípravných třídách základní školy. Přípravné třídy jsou zřizovány pro děti se sociálním znevýhodněním a jsou určeny k systematické přípravě těchto dětí pro vstup do povinného vzdělávání v základní škole. Do přípravné třídy může být přijato dítě pětileté, které nenavštěvovalo mateřskou školu, nebo dítě odkladem povinné školní docházky. Tím, že rodič (zákonný zástupce) požádá o zařazení svého dítěte do přípravné třídy, vyjadřuje souhlas s tím, že jeho dítě je ze sociálně znevýhodněného prostředí. Všichni rodiče vyjádřili názor, že se jejich dítěti líbí ve třídě běžné základní školy a současně vyjádřili spokojenost s přístupem třídního učitele. Dle jejich názoru jsou vytvořeny dostatečné podmínky pro realizaci integrace a nemají žádný problém s integrací. Z dotazníků vyplynulo, že tělesné postižení dítěte není dle rodičů překážkou k integraci do běžné základní školy, zejména v případě, pokud jsou rozumové schopnosti dítěte na úrovni ostatních vrstevníků. Jankovský uvádí, že limitujícím faktorem integrace jsou právě rozumové schopnosti dítěte (9).

Na základě rozhovoru s kompetentními pracovníky pedagogicko-psychologických poraden jsem dospěla k závěru, že hlavní náplň činnosti v oblasti integrace spočívá zejména ve vytváření posudků a doporučení o vhodnosti integrace, poradenství a pomoc při zajištění kompenzačních pomůcek, spoluúčast na vytváření individuálních vzdělávacích plánů a v neposlední řadě i v návštěvách pracovníků na konkrétních školách. Obsahem činnosti speciálně pedagogického centra je zabezpečovat speciálně pedagogickou a psychologickou péči klientům se zdravotním postižením a poskytovat jim odbornou pomoc v procesu integrace. Speciálně pedagogické centrum v Chomutově je bohužel úzce specializováno. Z tohoto důvodu školy spolupracují se vzdálenějšími speciálně pedagogickými centry, což není vždy optimální. Všichni ředitelé škol však využívají služeb speciálně pedagogických center a jejich úlohu vidí zejména v oblasti

poradenství. Čtyři učitelé jsou seznámeni s náplní práce speciálně pedagogických center, ale pouze jeden učitel využívá jejich služeb. Tři učitelé dokonce s náplní práce SPC nejsou seznámeni vůbec. S činností pedagogicko-psychologických poraden jsou seznámeni všichni učitelé, ale pouze tři učitelé využívají jejich služeb.

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jaké jsou podmínky pro integraci žáků s tělesným postižením na vybraných základních školách chomutovského regionu. Pro naplnění hlavního cíle jsem si stanovila tři dílčí cíle. Za prvé zjistit finanční podmínky integrace. Dle názorů ředitelů škol nejsou ze strany státu vytvořeny dostatečné finanční podmínky pro integraci. Druhým dílčím cílem bylo zjistit jaká je informovanost pedagogů týkající se problematiky integrace. O práci speciálně pedagogických center nejsou učitelé dostatečně informováni, a pokud ano, tak nevyužívají jejich služeb. O činnosti pedagogicko-psychologických poraden je informovanost dostatečná, ale ve většině případů učitelé jejich služeb nevyužívají. Na druhé straně jsou učitelé velmi dobře informováni o problematice integrace hlavně na základě vlastních zkušeností. Znájí dobře svou úlohu při naplňování integrace. Všichni ředitelé škol jsou o problematice integrace informováni dostatečně. Třetím dílčím cílem bylo zjistit jaká je činnost speciálně pedagogických center, popřípadě pedagogicko-psychologických poraden v této oblasti jejich odborné práce. Speciálně pedagogické centrum v Chomutově je bohužel úzce specializováno jen na integraci dětí s vadami sluchu a z tohoto důvodu školy spolupracují se vzdálenějšími speciálně pedagogickými centry. Hlavní náplní činnosti pedagogicko-psychologických poraden v Kadani a v Chomutově je především vytváření posudků a doporučení o vhodnosti integrace, poradenství a pomoc při zajištění kompenzačních pomůcek a spoluúčast na vytváření individuálních vzdělávacích plánů. Obě pedagogicko-psychologické poradny v chomutovském regionu pracují formou individuální péče také s rodinami žáků se zdravotním postižením a uskutečňují návštěvy pracovníků na konkrétních školách. Všechny tři dílčí cíle mi pomohly naplnit hlavní cíl mé práce, a to popsat a vyhodnotit podmínky pro integraci žáků s tělesným postižením na vybraných základních školách v chomutovském regionu.

Dle mého názoru je hlavní podmínkou pro úspěšnou integraci škola jako celek. Důležitý je postoj vedení školy, učitelů i asistentů pedagogů. Ti všichni vytvářejí

atmosféru, která nepochybně ovlivní celkovou spokojenost integrovaného žáka a to by mělo být cílem celého procesu integrace.

6 ZÁVĚR

Integrace žáků s tělesným postižením v běžných školách je velmi žádoucí a odpovídá současným trendům. Má-li však být úspěšná, velmi záleží nejen na rodičích dítěte s postižením, ale také na spolužácích, na připravenosti, atmosféře a postoji školy a v neposlední řadě i na práci speciálně pedagogického centra, popřípadě pedagogicko-psychologické poradny.

V teoretické části své bakalářské práce jsem se zabývala terminologií integrace a vymezením pojmu tělesné postižení. Popisovala jsem vývoj školské integrace v České republice. Zaměřovala jsem se zejména na podporu integrace z hlediska legislativy a ekonomického zajištění a zabývala jsem se také rolí speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden v procesu integrace.

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jaké jsou podmínky pro integraci žáků s tělesným postižením na vybraných základních školách. Zaměřila jsem se na integraci v rámci základních škol chomutovského regionu. Zajímalo mě názor ředitelů základních škol, pedagogů, asistentů pedagogů, rodičů a názor náhodně vybraných spolužáků. Mým provedeným šetřením se mi podařilo zjistit, že oslovení respondenti vyjádřili ve většině případů kladný postoj k integraci. Ředitelé škol jako hlavní problém vidí v otázce nedostatečného finančního zabezpečení integrace. Učitelé se potýkají zejména s dílčími problémy přímo v době výuky. Přístup všech asistentů pedagogů k integraci je pozitivní, avšak není jasně vymezena jejich náplň práce. Z pohledu rodičů jsou podmínky pro integraci dobré a vidí v ní jednoznačný přínos pro své děti. Tímto jsem naplnila hlavní cíl své bakalářské práce.

Integrace je v České republice legislativně podporována, ale v běžném životě škol však naráží na finanční a praktické potíže. V praxi se tedy můžeme setkat se situací, v níž nedostatek financí sníží úspěšnost integrace i při dostatečné odborné přípravě a snaze učitelů. Na druhé straně se můžeme setkat i se situací, kdy proces integrace selhává i při dostatku finančních prostředků, ale ve škole chybí atmosféra příznivá pro začleňování.

Vzhledem k tomu, že v Chomutovském okrese je pouze speciálně pedagogické centrum zaměřené na vady sluchu, domnívám se, že by velmi pomohlo zřízení poradenského školského zařízení zaměřující se na všechny typy postižení. Finanční zabezpečení integrace je velice náročné, především při řešení bezbariérovosti ve stávajících školách. Bylo by velmi přínosné, kdyby v každém okrese byla zřízena alespoň jedna základní škola, která by již vyhovovala všem potřebám jak integrovaných žáků, tak i žáků „zdravých“. Prostřednictvím úplného začlenění dítěte s tělesným postižením se přispívá k jeho úplné socializaci ve skupině vrstevníků, ne však jako žáka s postižením, ale jako žáka a hlavně kamaráda, který se účastní všech činností jako jeho vrstevníci. Škola je pro tento proces optimální institucí.

Bakalářská práce naplnila má očekávání. Seznámila jsem se podrobně s integrací z hlediska teorie a také jsem měla možnost nahlédnout do problematiky integrace v praxi. Práce může být inspirací studentům, kteří se věnují této problematice v rámci studia, dále pedagogům podílejícím se na integraci, ale i těm, kteří se s integrací doposud nesetkali.

7 POUŽITÉ ZDROJE

- (1) BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Vyd.1. Brno: MU, 2006. 188s. ISBN 80-210-3971-X.
- (2) ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd.1. Praha: Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-1718-0.
- (3) DASH, N. *Inclusive Education for Children with Special Needs*. Vyd. 1. New Delhi: Atlantic, 2006. 136 s. ISBN 81-269-0687-1.
- (4) *Dětská mozková obrna*. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://nemoci.vitalion.cz/detska-mozkova-obrna/>>.
- (5) *Dětská obrna (poliomyelitida)*. [online]. [cit. 2011-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.vitalia.cz/katalog/nemoci/detska-obrna/>>.
- (6) *Hlavní přínos asistenta pedagoga na škole*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/hlavni-prinos>>.
- (7) HRUDKOVÁ, Blanka. Hra na inkluzi. *Učitelské noviny*. 2009, 25, s. 17.
- (8) *Integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <<http://zrcadlo.blogspot.com/2010/01/integrace-deti-se-specifickymi.html>>.
- (9) JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2006. 168 s. ISBN 80-7254-730-5.
- (10) JEDLIČKA,P.;KELLER,O. *Speciální neurologie*. Vyd. 1. Praha: Galén, 2005. 424s. ISBN 80-7262-312-5.
- (11) JIRKŮ, L. *Asistent pedagoga vs. osobní asistent, aneb kdo je kdo*. [online].[cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://jc.apla.cz/files/asistent.pdf>>.
- (12) KAPP, D. *Die Integration von Kindern mit Behinderungen in der Grundschule vor dem Hintergrund ökosystematischen Denkens*. Vyd. 1. Norderstedt Germany: Grin Verlag, 2007. 60 s. ISBN 978-638-74640-3.

- (13) KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Plzeň: ZČU, 2002. 209 s. ISBN 80-7082-844-7.
- (14) KREJČOVÁ, V; KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program: začít spolu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 228 s. ISBN 80-7178-695-0.
- (15) MICHALÍK, J. *Škola pro všechny aneb Integrace je když....* Vyd. 1. Vsetín: Integra, 2002. 56 s. ISBN 80-283-9885-X.
- (16) MICHALÍK, J.: *Školská integrace dětí s postižením*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 135 s. ISBN 80-244-0077-4.
- (17) MÜLLER, O.: *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.
- (18) PEŠOVÁ, I.; ŠAMALÍK, M. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 152 s. ISBN 80-247-1216-4.
- (19) *Podpora integrace žáků s tělesným postižením ve školní tělesné výchově na běžných základních školách*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <<http://theses.cz/id/la87os/>>.
- (20) *Schulische Integration*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <http://www.worldlingo.com/ma/dewiki/de/Schulische_Integration>.
- (21) *Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení*. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/smernice-msmt-k-integraci-deti-a-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-do-skol-a-skolskych-zarizeni>>.
- (22) *Školství v regionech*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/9/1799>>.
- (23) ŠMEJKALOVÁ, H; TEPLÁ, M. *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 2011-02 20]. Dostupné z WWW: <<http://www.krstredocesky.cz/portal/odbory/Skolstvi/specialni-skolstvi/zakladni-informace-k-zajisteni-asistenta-pedagoga-do-tridy-v1403511873.htm>>.
- (24) *Teachers-Special Education*. [online]. [cit. 2011-03-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.bls.gov/oco/ocos070.htm>>.

- (25) VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Vyd. 1. Olomouc: UP, 2003. 322 s. ISBN 80-244-0698-5.
- (26) VAŠEK, Š.: *Základy speciální pedagogiky*. Bratislava: Sapiaientia, 2003. 210 s. ISBN 80-968797-0-7.
- (27) VÍTKOVÁ, M.: *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a speciální*. 2. dopl. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
- (28) VÍKTOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. dopl. vyd. Brno: Paido, 2006. 302 s. ISBN 80-7315-134-0.
- (29) VOTAVA, J. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Vyd.1. Praha: Karolinum, 2005. 207 s. ISBN 80-246-0708-5.
- (30) Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, v platném znění.
- (31) *Vývojová ročenka školství v České republice 2003/04–2009/10 : Kapitola B4*. [online]. [cit. 2011-03-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/729/2006>>.
- (32) *Východiska současné koncepce speciálního vzdělávání*. [online]. [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/10163/system-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-v-nasich-podminkach.html/>>.
- (33) ŽIVNÝ, B. *Co je to dětská mozková obrna*. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.ssvp.wz.cz/Texty/dmo.html>>.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Asistent pedagoga

Individuálně vzdělávací plán

Inkluzivní vzdělávání

Integrace

Osobní asistent

Pedagogicko-psychologická poradna

Speciálně pedagogické centrum

Tělesné postižení

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – dotazník pro ředitele základních škol

Příloha č. 2 – dotazník pro učitele základních škol

Příloha č. 3 – dotazník pro asistenta pedagoga

Příloha č. 4 – dotazník pro spolužáky integrovaného žáka

Příloha č. 5 – dotazník pro rodiče integrovaného dítěte

Příloha č. 6 – polořízený rozhovor pro školská poradenská zařízení

Příloha č. 1 – dotazník pro ředitele základních škol

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Kolínková a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory. V současnosti pracuji na bakalářské práci na téma: Integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením na základních školách v chomutovském regionu. Pro účely své bakalářské práce bych od Vás potřebovala vyplnit tento dotazník, který je zcela anonymní. Prosím Vás tedy o jeho, pokud možno úplné vyplnění. Pokud není uvedeno jinak, na každou otázku zakroužkujte vždy jen jednu platnou odpověď. Děkuji Vám za Váš čas, ochotu a poskytnuté informace.

1) Jaký je Váš názor na integraci dětí (žáků) s tělesným postižením do běžných základních škol?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Kolik dětí (žáků) je v současné době na Vaší základní škole integrováno?

- a. 1
- b. 2
- c. 3 a více

**3) O jaké zdravotní postižení se u těchto integrovaných dětí (žáků) jedná?
(vyberte možnost a do čtverečku uveďte jejich počet)**

a. tělesné postižení

b. zrakové postižení

c. sluchové postižení

d. mentální postižení

e. kombinované postižení

f. jiná odpověď:.....

4) Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky po realizaci integrace?

a. ano

b. ne

c. nevím

5) Pokud ne, v čem je podle Vašeho názoru největší problém z hlediska integrace žáků se zdravotním postižením?

.....
.....
.....
.....

6) Jakou úlohu by, dle Vašeho názoru, měla sehrávat speciálně pedagogická centra při integraci?

.....
.....
.....
.....
.....

7) Využíváte služeb speciálně pedagogických center?

- a. ano
- b. ne

8) Domníváte se, že lze integrovat děti se zdravotním postižením vždy, bez ohledu na typ zdravotního postižení?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

Příloha č. 2 – dotazník pro učitele základních škol

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Kolínková a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory. V současnosti pracuji na bakalářské práci na téma: Integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením na základních školách v chomutovském regionu. Pro účely své bakalářské práce bych od Vás potřebovala vyplnit tento dotazník, který je zcela anonymní. Prosím Vás tedy o jeho, pokud možno úplné vyplnění. Pokud není uvedeno jinak, na každou otázku zakroužkujte vždy jen jednu platnou odpověď. Děkuji Vám za Váš čas, ochotu a poskytnuté informace.

1) Jaký máte názor na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol?

.....

.....

.....

.....

.....

2) Jaká je, dle Vašeho názoru, hlavní náplň práce při realizaci integrace žáka se zdravotním postižením?

.....

.....

.....

.....

3) Kolikrát jste se již setkal/a s integrací žáka se zdravotním postižením?

- a. 1x
- b. 2x
- c. více jak 2x
- d. jiná odpověď.....

4) Kde získáváte informace týkající se integrace?

- a. masmédia
- b. odborná literatura
- c. semináře
- d. od kolegů
- e. jinde.....

5) Je pro Vás práce s integrovaným žákem náročná? (Pokud ano, tak uveďte v čem.)

- a. ano
.....
.....
- b. ne

6) Pracuje ve Vaší třídě asistent pedagoga?

- a. ano, asistent pedagoga je ve třídě po celou dobu výuky
- b. ano, ale asistent pedagoga je ve třídě pouze v některých hodinách
- c. ne, asistent pedagoga se hodin nezúčastňuje
- d. jiná odpověď:.....

7) Jste seznámen/a s náplní práce speciálně pedagogických center?

- a. ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a a využívám jejich služeb
- b. ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a, ale nevyžívám jejich služeb
- c. ne, nejsem s náplní jejich práce seznámen/a
- d. jiná odpověď:.....

8) Jste seznámen/a s náplní práce pedagogicko-psychologických poraden?

- a. ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a a využívám jejich služeb
- b. ano, jsem s jejich náplní práce seznámen/a, ale nevyžívám jejich služeb
- c. ne, nejsem s náplní jejich práce seznámen/a
- d. jiná odpověď:.....

9) Domníváte se, že lze integrovat děti se zdravotním postižením vždy, bez ohledu na typ zdravotního postižení?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

Příloha č. 3 – dotazník pro asistenta pedagoga

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Kolínková a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory. V současnosti pracuji na bakalářské práci na téma: Integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením na základních školách v chomutovském regionu. Pro účely své bakalářské práce bych od Vás potřebovala vyplnit tento dotazník, který je zcela anonymní. Prosím Vás tedy o jeho, pokud možno úplné vyplnění. Pokud není uvedeno jinak, na každou otázku zakroužkujte vždy jen jednu platnou odpověď. Děkuji Vám za Váš čas, ochotu a poskytnuté informace.

1) Jaký máte názor na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol?

.....
.....
.....
.....

2) Co si myslíte, že je náplní Vaší práce?

.....
.....
.....
.....

3) Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga?

- a. méně než 1 rok
- b. 1 – 3 roky
- c. více než 3 roky
- d. jiná odpověď.....

4) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a. vysokoškolské vzdělání
- b. vyšší odborné vzdělání
- c. střední vzdělání s maturitní zkouškou
- d. střední vzdělání s výučním listem
- e. základní vzdělání
- f. jiná odpověď:.....

5) Spolupracuje se Vám dobře s třídním učitelem?

- a. ano
- b. ne

6) Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky po realizaci integrace?

- c. ano
- d. ne
- e. nevím

Příloha č. 4 – dotazník pro spolužáky integrovaného žáka

Ahoj děvčata a chlapci,

jmenuji se Michaela Kolínková, studuji na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích obor Rehabilitace. Nyní provádím výzkum o tom, jak se díváte na to, že máte ve třídě spolužáka či spolužačku s tělesným postižením. Žák s tělesným postižením je nemocný, který je například na vozíčku nebo špatně slyší a vidí. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník nemusíte podepisovat, je úplně anonymní. Nikdo ze třídy ani ze školy ho číst nebude. Na každou otázku zakroužkujte pouze jednu odpověď.

Moc Vám děkuji za jeho vyplnění ☺.

1) Co si myslíš o zařazení tvého spolužáka s postižením do běžné základní školy?

- a. Nevadí mi to
- b. Vadí mi to
- c. Je mi to jedno

2) Jsi rád / a, že je s vámi ve třídě spolužák s postižením?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

3) Myslíš si, že je tvůj spolužák s postižením u vás ve třídě spokojený?

a. Ano

b. Ne

c. Nevím

Příloha č. 5 – dotazník pro rodiče integrovaného dítěte

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Kolínková a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory. V současnosti pracuji na bakalářské práci na téma: Integrace a vzdělávání dětí s tělesným postižením na základních školách v chomutovském regionu. Pro účely své bakalářské práce bych od Vás potřebovala vyplnit tento dotazník, který je zcela anonymní. Prosím Vás tedy o jeho, pokud možno úplné vyplnění. Pokud není uvedeno jinak, na každou otázku zakroužkujte vždy jen jednu platnou odpověď. Děkuji Vám za Váš čas, ochotu a poskytnuté informace.

Dotazník pro rodiče

1) Jaký byl důvod integrovat Vaše dítě do běžné základní školy?

.....
.....
.....

2) Podle čeho jste si školu vybíral/a ?

- a. podle místa bydliště
- b. podle způsobu výuky
- c. na základě doporučení odborného pracoviště
- d. jiná odpověď:.....

3) Má Vaše dítě osobního asistenta?

- a. ano
- b. ne

4) Má Vaše dítě asistenta pedagoga?

- a. ano
- b. ne

5) Myslíte si, že se Vašemu dítěti ve třídě líbí?

- a. ano
- b. ne

6) Jste spokojen/a s přístupem třídního učitele k Vašemu dítěti? (Pokud ne, uveďte důvod).

- a. ano
- b. spíše ano
- c. spíše ne, protože

.....
.....
.....

- d. ne, protože

.....
.....
.....

7) Jsou podle Vašeho názoru vytvořené dostatečné podmínky pro realizaci integrace Vašeho dítěte?

- a. ano
- b. ne
- c. nevím

**8) Měl/a jste nějaký problém s integrací Vašeho dítěte do základní školy?
(Pokud ano, uveďte jaký).**

- a. ano

.....
.....
.....

- b. ne

Příloha č. 6 – položený rozhovor pro školská poradenská zařízení

1) V čem spočívá těžiště Vaší práce?

2) Jakým způsobem se podílíte na integraci dětí s tělesným postižením do běžných základních škol?